

ARVOSTELUA

A. Bogdanov. Lyhyt taloustieteen oppikurssi. Moskova, 1897. Kustantanut A. Murinovan kirjamyymälä. 290 sivua. Hinta 2 ruplaa.

Hra Bogdanovin kirja on merkittävä ilmiö taloustieteellisessä kirjallisuudessamme; se ei suinkaan ole „liika” ohjekirja muiden rinnalla (kuten tekijä sanoo alkulauseessa „toivovansa”), vaan varmastikin parhain niistä. Sen tähden tarkoituksemme onkin tässä kirjoitelmassa kiinnittää lukijain huomiota tämän teoksen huomattaviin ansioihin ja mainita muutamia vähämerkityksellisiä kohtia, joihin mielestämme voitaisiin tehdä parannuksia seuraavissa painoksissa; on syytä luulla, että kun lukeva yleisö osoittaa vilkasta mielenkiintoa taloustieteellisiin kysymyksiin, tämän hyödyllisen kirjan seuraavia painoksia ei tarvitse kauan odottaa.

Hra Bogdanovin „oppikurssin” suurin ansio on se, että tässä kirjassa, joka pohtii sangen monia ja sangen laajoja kysymyksiä, on pidetty täydellisesti sama suunta ensimmäisestä viimeiseen sivuun saakka. Heti alussa tekijä määrittelee selvästi ja täsmällisesti poliittisen taloustieteen „tieteenksi, joka tutkii yhteiskunnallisia tuotanto- ja jakosuhteita niiden kehityksessä” (3), eikä hän luovu missään tästä katsantokannasta, minkä oppineet poliittisen taloustieteen professorit useinkin käsittävät peräti kehnosti harhautuen „yhteiskunnallisista tuotantosuhteista” yleensä tuotantoon ja täyttäen paksut oppikurssinsa kasaamalla niihin tukuttain sisällyksettömiä arkipäiväisyyksiä ja esimerkkejä, jotka eivät kuulu lainkaan yhteiskuntatieteeseen. Tekijälle on vierasta se skolastiikka, joka panee oppikirjojen laatijat useinkin taituroimaan „määritelmien” ja jokaisen määritelmän eri tunnusmerkkien käsittelyn kimpussa, eikä hänen

esityksensä selkeys silti kärsi siitä, vaan suorastaan voittaa, ja lukija saa selvän käsityksen esimerkiksi sellaisesta kategoriasta kuin *pääomasta* niin sen yhteiskunnallisen kuin historiallisenkin merkityksen kannalta. Poliittisen taloustieteen käsittäminen tieteeksi yhteiskunnallisen tuotannon historiallisesti kehittyvistä muodoista on hra Bogdanovin laatimassa „oppikurssissa” otettu tämän tieteen esityksen pohjaksi. Esitettyään alussa lyhyet „yleiskäsitteet” tieteestä (ss. 1—19) ja lopussa lyhyesti „taloustieteellisten katsomusten historian” (ss. 235—290), tekijä esittää tämän tieteenalan sisällön osassa „C. Taloudellisen kehityksen prosessi”, eikä hän esitä sitä dogmaattisesti (kuten on tapana useimmissa oppikirjoissa), vaan taloudellisen kehityksen perättäisten jaksojen, nimittäin: alkukantaisen sukukommunismin kauden, orjuuskauden, feodalismien ja ammattikuntien kauden ja vihdoin kapitalismin kauden luonnehtimisen muodossa. Juuri niin onkin selostettava poliittista taloustiedettä. Voitaneen esittää vastaväite, että sillä tavalla tekijä joutuu kiertämättä hajoittamaan saman teoreettisen jakson (esim. kysymyksen rahasta) eri aikakausiin ja lankeaa siten toistoihin. Mutta historiallisen esitystavan perusansiot korvaavat täydellisesti tämän puhtaasti muodollisen puutteen. Ja onkohan se mikään puute? Toistot ovat sängen vähäisiä ja vasta-alkajalle hyödyllisiä, sillä siten hän omaksuu erittäin tärkeät väittämät sitä vanhemmin. Esimerkiksi rahan erilaisten tehtävien sovittaminen taloudellisen kehityksen eri kausien mukaisesti osoittaa opiskelijalle havainnollisesti, ettei näiden tehtävien teoreettinen analyysi pohjaudu mihinkään abstraktiseen mietiskelyyn, vaan ihmiskunnan kehityshistorian tositahtumien tarkkaan tutkimiseen. Syntyy eheämpi käsitys yhteiskunnallisen talouden erilaisista historiallisesti määräytyneistä muodoista. Ja poliittisen taloustieteen ohjekirjojen koko tehtävähän onkin antaa tätä tiedettä tutkivalle peruskäsitykset yhteiskunnallisen talouden erilaisista järjestelmistä ja kunkin järjestelmän peruspiirteistä; koko tehtävä onkin siinä, että henkilöllä, joka on omaksunut alkeisohjeet, olisi käsissään varma ohjenuora tämän aineen vastaista tutkimista varten, että hän kiinnostuisi tällaiseen tutkimiseen käsitettyään nykyisen yhteiskuntaelämän tärkeimpien kysymysten olevan mitä välittömimmässä yhteydessä taloustieteen kysymyksiin. Yhdeksässäkymmenessä yhdeksässä

tapauksessa sadasta poliittisen taloustieteen oppikirjoista puuttuukin juuri sitä. Niiden puutteellisuus ei ole niinkään paljon vielä siinä, että ne rajoittuvat tavallisesti yhden yhteiskunnallisen talousjärjestelmän (nimitään kapitalistisen) käsittelyyn, kuin siinä, että ne eivät osaa keskittää lukijan huomiota tämän järjestelmän peruspiirteisiin; eivät osaa selvästi määritellä sen historiallista merkitystä, näyttää toisaalta sen syntymisprosessia (ja -ehtoja) sekä toisaalta sen edelleenkehittymisen tendenssejä; eivät osaa esittää nykyaikaisen talouselämän eri puolia ja eri ilmiöitä määrätyn yhteiskunnallisen talousjärjestelmän elimellisinä osina, tämän järjestelmän peruspiirteiden ilmauksina; ne eivät pysty antamaan lukijalle varmaa ohjetta, sillä ne eivät tavallisesti noudata täysin johdonmukaisesti samaa suuntausta; ja vihdoin ne eivät pysty herättämään opiskelijassa kiinnostusta, sillä ne käsittävät taloustieteellisten kysymysten merkityksen äärimmäisen ahtaasti ja irrallisesti sijoitellen taloudelliset, poliittiset, siveelliset y.m. „tekijät” „runolliseen epäjärjestykseen”. Vain *materialistinen historiankäsitys* tuo valoa tähän kaaokseen ja antaa mahdollisuuden muodostaa laajan, yhtenäisen ja tietoisin katsantokannan yhteiskunnallisen talouden eri muodoista ihmisen koko yhteiskunnallisen elämänjärjestyksen perustana.

Hra Bogdanovin laatiman „oppikurssin” erinomainen ansio onkin siinä, että tekijä noudattaa johdonmukaisesti historiallista materialismia. Tiettyä taloudellisen kehityksen aikajaksoa luonnehtiessaan hän antaa „esityksessään” tavallisesti kuvauksen poliittisesta järjestelmästä, perhesuhteista, yhteiskunnallisen ajattelun perusvirtauksista vastaavan talousjärjestelmän peruspiirteiden *yhteydessä*. Tehtyään selväksi, miten kyseessäoleva talousjärjestelmä on synnyttänyt yhteiskunnan määrätynlaisen luokkajaon, tekijä osoittaa, miten *nämä luokat* ovat ilmaisseet itsensä kyseessäolevan historiallisen kauden poliittisessa elämässä, perhesuhteissa ja älyllisessä elämässä, miten näiden luokkien edut ovat heijastuneet tietyissä taloustieteellisissä koulukunnissa, miten esimerkiksi vapaan kilpailun koulukunta tulkitsi kapitalismin kehityksen etuja nousukaudella, ja miten myöhemmällä kaudella saman luokan etuja ajoi vulgaaristen taloustieteilijöiden koulukunta (284), apologian koulukunta. Tekijä osoittaa aivan oikein sen yhteyden, mikä oli tiettyjen luokkien asemaan historiallisella

koulukunnalla (284) ja kateederi-reformaattorien („realistisella” taikka „historiallis-eettillisellä”) koulukunnalla, joka on katsottava „kompromissin koulukunnaksi” (287) sisällyksettömine ja väärennettyine käsityksineen juridis-poliittisten laitosten „luokkien-ulkopuolisesta” syntyperästä ja merkityksestä (288) j.n.e. Tekijä asettaa myös Sismondin ja Proudhonin opit yhteyteen kapitalismin kehityksen kanssa, pitäen heitä täydellä syyllä pikkuporvarillisina taloustieteilijöinä,—näyttäen, että heidän aatteidensa juuret ovat kapitalistisen yhteiskunnan tietyn, „keski-, siirtymisasemassa” olevan luokan eduissa (279),— ja toden ilman muuta moiset aatteet merkitykseltään taantumuksellisiksi (280—281). Katsomuksiensa johdonmukaisuuden ja sen ansiosta, että tekijä osaa tarkastella talouselämän eri puolia kyseessäolevan talousjärjestelmän peruspiirteiden yhteydessä, hän on arvioinut oikein, mikä merkitys on sellaisilla ilmiöillä kuin työläisten osallistumisella laitoksen voittotuloihin (eräs „työpalkan muoto”, joka „saattaa ani harvoin osoittautua työnantajalle edulliseksi” (ss. 132—133)), taikka tuotannollisilla yhdistyksillä, jotka „organisoi-tuen kapitalististen suhteiden oloissa”, „oikeastaan vain lisäävät pikkuporvaristoa” (187).

Me tiedämme, että juuri nämä piirteet hra Bogdanovin „oppikurssissa” synnyttävät paljonkin moitteita. On itseltään selvää, että tyytymättömiksi jäävät „eettillis-sosio-logisen” koulukunnan edustajat Venäjällä. Tyytymättömiksi jäävät ne, jotka luulevat, että „kysymys historian käsittämisestä taloudelliselta kannalta on puhtaasti akateeminen kysymys”*, ja lisäksi monet muut... Mutta tämän niin sanoaksemme puoluekantaisen tyytymättömyyden ohella viittataneen nähtävästi siihenkin, että kysymysten laaja asettelu on aiheuttanut „lyhyen oppikurssin” esityksessä tavattoman konspektimaisuuden, siinä kun 290 sivulla kerrotaan sekä taloudellisen kehityksen kaikista jaksoista sukuyhteisöstä ja villi-ihmisistä alkaen aina kapitalistisiin kartelleihin ja trusteihin saakka että antiikin maailman ja keskiajan poliittisesta ja perhe-elämästä ja taloustieteellisten katsomusten historiasta. Hra A. Bogdanovin esitys on todellakin äärettömän suppeata, kuten hän itsekin sanoo alkulauseessa, nimittäen kirjaansa suoraan „konspektiksi”.

* Niin luulee aikakauslehti „Russkaja Myslin” havainnoitsija (1897; marraskuu, kirjauutuuksien osasto, s. 517). Kaikenlaisia koomikkoja niitä onkin!

Epäilemättä eräät niistä tekijän konspektimaisista huomautuksista, jotka koskevat useimmiten historiallista laatua olevia tosiasioita ja toisinaan myös teoreettisen taloustieteen yksityiskohtaisempia kysymyksiä, ovat käsittämättömiä alkavalle lukijalle, joka haluaa tutustua poliittiseen taloustieteeseen. Mutta meistä kuitenkin tuntuu, ettei tekijää saa siitä syyttää. Vieläpä sanomme, pelkäämättä meitä syyttävän paradoksaalisuudesta, että olemme taipuvaisia pitämään tuollaisia huomautuksia pikemminkin käsiteltävän kirjan ansioina kuin puutteina. Tosiaankin, jos tekijälle olisi pätkähtänyt päähän selostaa, selittää ja perustella seikkaperäisesti jokaista sellaista huomautusta, niin hänen teoksensa olisi paisunut äärettömän laajaksi, mikä ei lainkaan vastaa lyhyen ohjekirjan tehtäviä. Ja onhan sulaa järjettömyyttä esittää minkäänlaisessa oppikurssissa, paksummassakaan, kaikkia niitä tietoja, joita nykyajan tietellä on taloudellisen kehityksen kaikista jaksoista ja taloustieteellisten katsomusten historiasta Aristoteleen ajoista Wagneriin saakka. Jos hän olisi jättänyt pois kaikki tuontapaiset huomautukset, niin silloin hänen kirjansa olisi ihan varmasti kärsinyt tästä poliittisen taloustieteen puitteiden ja merkityksen kaventamisesta. Luulemme, että nykyisessä muodossaan nämä konspektimaiset huomautukset ovat suureksi hyödyksi sekä niille, jotka opettavat, että niille, jotka opiskelevat tämän konspektin mukaan. Edellisiin nähden se on sanomattakin selvä. Jälkimmäiset tulevat näiden huomautusten kokonaissummasta näkemään, ettei poliittista taloustiedettä saa tutkia jotenkuten, *mir nichts dir nichts* *, ilman mitään ennakkotietoja, tutustumatta sängen moniin ja sängen tärkeihin historian, tilastotieteen y.m. kysymyksiin. Opiskelijat huomaavat, ettei kysymyksiin, jotka koskevat kehittyvää yhteiskunnallista taloutta ja sen vaikutusta yhteiskunnalliseen elämään, voi perehdyttää yksi eikä edes useampikaan niistä oppi- ja kurssikirjoista, joiden erikoisuutena useinkin on ihmeteltävän „helppo esitystapa”, mutta myös hämmästyttävä sisällön puute, tyhjänjauhaminen; että taloudellisiin kysymyksiin sitoutuvat erottamattomasti historian ja nykytodellisuuden elintärkeimmät kysymykset ja että näiden viimeksi mainittujen kysymysten juuret ovat yhteiskunnan tuotantosuhteissa. Se juuri onkin jokaisen

* Kuten Kautsky on sattuvasti huomauttanut tunnetun kirjansa „Marx's Oekonomische Lehren” („K. Marxin taloudelliset opit”. *Toim.*) alkulauseessa.

ohjekirjan päätehtävä: antaa peruskäsitykset käsiteltävästä aiheesta sekä osoittaa, mihin suuntaan sitä olisi seikka-peräisemmin tutkittava ja miksi sellainen tutkiminen on tärkeää.

Siirrymme nyt huomautustemme toiseen osaan, osoittamaan hra Bogdanovin kirjasta ne kohdat, jotka käsityksemme mukaan vaativat korjausta tahi täydennystä. Toivomme, ettei arvoisa tekijä pahastu meihin näiden huomautusten vähäpätöisyyden jopa pikkumaisuudenkin vuoksi: konspektissa on eri lauseilla jopa eri sanoillakin verrattomasti paljon tärkeämpi merkitys kuin perusteellisessa ja yksityiskohtaisessa esityksessä.

Hra Bogdanov pitää kiinni yleensä sen taloustieteellisen koulukunnan termeistä, jonka oppisuuntaa hän seuraa. Mutta arvomuodosta puhuessaan hän korvaa tämän termin sanonnalla „vaihtoformula” (s. 39 ja seur.). Tämä sanonta tuntuu meistä epäonnistuneelta; termi „arvomuoto” on todellakin epämurkava lyhyessä ohjekirjassa, ja sen asemesta olisi ehkä parempi sanoa vaihdon muoto taikka vaihdon kehitysaste, sillä muutoin syntyy jopa sellaisiakin sanontoja kuin „2:sen vaihtoformulan vallitsevaisuus” (43) (?). Pääomasta puhuessaan tekijä on jättänyt turhaan osoittamatta pääoman yleisen formulaa, joka olisi auttanut opiskelijaa ymmärtämään kauppa- ja teollisuuskapitalismin yhtäläisyyden.— Luonnehtiessaan kapitalismia tekijä on sivuuttanut kysymyksen kauppa- ja teollisuusväestön kasvusta maanviljelysväestön kustannuksella sekä väestön keskittymisestä suuriin kaupunkeihin; tämä aukko on sitäkin tuntuvampi, koska keskiajasta puhuessaan tekijä on syventynyt selittämään yksityiskohtaisesti maaseudun ja kaupungin välistä suhdetta (63—66), kun sen sijaan nykyaikaisesta kaupungista hän on maininnut vain pari sanaa siitä, että se alistaa maaseudun (174).— Teollisuuden historiasta puhuessaan tekijä sijoittaa sangen päättäväisesti „kapitalistisen tuotannon kotityöjärjestelmän” * „käsityöstä manufaktuuriin johtavan tien puoliväliin” (s. 156, 6:s *teesi*). Tässä kysymyksessä ei tällainen asian yksinkertaistaminen mielestämme ole aivan sopivaa. Kapitalistista kotityötä „Pääoman” tekijä kuvaa koneteollisuutta käsittelevässä osassa, pitäen

* Ss. 93, 95, 147, 156. Mielestämme tekijä on tällä termillä onnistuneesti korvannut sanonnan „suurituotannon kotijärjestelmä”, minkä sanonnan Korsak on tuonut kirjallisuuteemme.

sitä suoranaisesti seurauksena siitä uusivasta vaikutuksesta, mikä koneeteollisuudella on vanhoihin työn muotoihin. Sellaisia kotityön muotoja, jotka ovat vallitsevina esimerkiksi sekä Euroopan että Venäjän pukimoteollisuudessa, ei tosiaankaan voida mitenkään asettaa „käsityöstä manufaktuuriin johtavan tien puoliväliin”. Kapitalismin historiallisessa kehityksessä ne ovat manufaktuuria *pitemmällä*, ja siitä olisikin mielestämme pitänyt sanoa pari sanaa.— Tuntuvana aukkona kapitalismin koneeteollisuuskautta * koskevassa luvussa on se, että puuttuu pykälä, jossa käsiteltäisiin vara-armeijaa ja kapitalistista liikaväestöä, sen syntymistä koneellisen teollisuuden vaikutuksesta, sen merkitystä teollisuuden jaksottaisessa kehittymisessä sekä sen tärkeimpiä muotoja. Ne tekijän ylimalkaiset maininnat näistä ilmiöistä, jotka on tehty sivuilla 205 ja 270, ovat ehdottomasti riittämättömiä.— Liian rohkea on tekijän väite, että „viimeisen puolen vuosisadan aikana” „voitto kasvaa paljon nopeammin kuin maakorko” (179). Ei yksin Ricardo (jota vastaan tämä hra Bogdanovin huomautus on tehty), vaan myös Marx toteaa maakoron yleiseksi tendenssiksi, että se kasvaa erittäin nopeasti kaikissa ja kaikenlaisissa oloissa (maakoron kasvu on mahdollista viljan hinnan laskiessakin). Se viljanhintojen (ja tietyissä oloissa myös maakoron) aleneminen, minkä Amerikan, Australian y.m. maiden neitseellisten viljavainioiden kilpailu on viime aikana aiheuttanut, alkoi jyrkästi vasta 70-luvulla, ja Engelsin huomautus, joka on maakorkoa käsittelevässä osastossa („Das Kapital”, III, 2, 259—260 **) ja koskee nykyistä maanviljelyksen kriisiä, on sanamuodoltaan paljoo varovaisempi. Engels toteaa siinä sen „lain”, että maakorko kasvaa sivistysmaissa, mikä selittää „suurten maanomistajien luokan ihmeteltävän sitkeähenkisyuden” ja edelleen viittaa vain siihen, että tämä sitkeähenkisyys „vähitellen ehtyy” (allmählig sich erschöpft).— Maanviljelyä käsittelevät pykälät ovat niin ikään tavattoman suppeita. Maakorkoa (kapitalistista) koskevassa pykälässä on vain aivan ohimennen mainittu, että maakoron ehtona on kapitalistinen maanviljelys. („Kapitalismin kaudella maa pysyy edelleenkin yksityisomaisuutena ja esittää pääoman osaa”, 127,— eikä

* Hra Bogdanovin „oppikurssin” varsin suurena ansiona on kapitalismin jakaminen tarkasti manufaktuuri- ja koneeteollisuuskautteen.

** — „Pääoma”, III osa, 2. nide, ss. 259—260°. Toim.

muuta!). Siitä olisi sietänyt sanoa muutamin sanoin yksityiskohtaisemmin, kaikkien väärinkäsitysten välttämiseksi, nimittäin maalaisporvariston syntymisestä, maatyöläisten asemasta ja siitä, missä suhteessa heidän asemansa eroaa tehdastyöläisten asemasta (tarpeiden taso ja elintaso on alhaisempi; maahan kiinnityksen eli erilaisten Gesindeordnungen * jätteet j.n.e.). Valitettavasti tekijä ei ole koskettanut myöskään kapitalistisen maakoron syntyä. Niiden huomautusten jälkeen, joita hän tekee koloneista⁷ ja riippuvaisista talonpojista ja edelleen talonpoikiemme vuokraamista, olisi pitänyt luonnehtia lyhyesti maakoron yleistä kehityskulkua työllämaksukorosta (Arbeitsrente) luontaismaksukorkoon (Produktenrente), edelleen rahakorkoon (Geldrente) ja siitä sitten kapitalistiseen maakorkoon (vrt. „Das Kapital”, III, 2, Kap. 47 **).— Puhuessaan siitä, että kapitalismi tunkee pois sivuelinkeinoja ja että talonpoikaistalous menettää sen johdosta kestävyytensä, tekijä sanoo näin: „talonpoikaistalous käy yleensä köyhemmäksi,— sen tuottamien arvojen yleisemmän pieneen” (148). Tämä on sanottu sangen epätarkasti. Kapitalismin aikaansaama talonpoikaiston köyhtymisprosessi on sitä, että samaisesta talonpoikaistosta kehkeytyvä maalaisporvaristo ahdistaa ja tunkee tieltään talonpoikaistoa. Tuskinpa hra Bogdanov olisi voinut kuvata esimerkiksi talonpoikaistalouden lamaantumista Saksassa koskettelematta Vollbauer’eita ***. Mainituksessa kohdassa tekijä puhuu yleensä talonpojista ja heti sen jälkeen tuo esimerkin venäläisistä oloista,— mutta se, että puhutaan venäläisestä talonpojasta „yleensä”, on enemmän kuin uskallettua. Samalla sivulla tekijä sanoo: „Talonpoika joko harjoittaa yksistään maanviljelystä tahi hän menee manufaktuuriin”, toisin sanoen,— lisäämme omasta puolestamme,— hänestä tulee joko maalaisporvari taikka proletaari (jolla on maatilkkku). Tästä kaksipuolisesta prosessista olisi pitänyt mainita.— Ja lopuksi kirjan yleiseksi puutteeksi meidän on osoitettava se, että siinä ei ole esimerkkejä Venäjän elämästä. Sangen monien kysymysten yhteydessä (vaikkapa esimerkiksi tuotannon organisaatiosta keskiajalla,

* — lakiasetusten, joilla säädettiin maanomistajien ja maaorjatalonpoikien keskinäiset suhteet. *Toim.*

** — „Pääoma”, III osa, 2. nide, 47. luku⁸. *Toim.*

*** — talonpoikia, jotka omistavat kokonaiset (jakamattomat) maapalstat. *Toim.*

koneellisen tuotannon ja kiskoteiden kehityksestä, kaupunkiväestön kasvusta, kriiseistä ja syndikaateista, siitä, miten manufaktuuri eroaa tehtaasta j.n.e.) olisivat tällaiset taloustieteellisestä kirjallisuudestamme otetut esimerkit peräti tärkeitä, sillä tuttujen esimerkkien puuttuessa vasta-alkajalle käy muutoin vaikeaksi aineen omaksuminen. Meistä tuntuu siltä, että näiden osoittamiemme aukkojen täyttämisen ei suurestikaan lisänne kirjan kokoa eikä vaikeuttane sen laajaa levikkiä, mikä on joka suhteessa sangen toivottavaa.

Kirjoitettu helmikuussa 1898

*Julkaistu huhtikuussa 1898
aikakauslehdessä „Mir Bozhi“
4. n:rossa*

*Julkaistaan aikakauslehdessä
tekstin mukaan*
